

**ՄԱՏԵՆԱԳԻՏՈՒԹՅՈՒՆ . БИБЛИОГРАФИЯ.
BIBLIOGRAPHY.**

**ԳՐԻԳՈՐ ՏԱԹԵՎԱՑՈՒ ԳՐԱԿԱՆ ԺԱՌԱՆԳՈՒԹՅԱՆ 2002-2020
ԹՎԱԿԱՆՆԵՐԻՆ ՀՐԱՏԱՐԱԿՎԱԾ
ՈՒՍՈՒՄՆԱՍԻՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ՄԱՏԵՆԱԳԻՏԱԿԱՆ
ՎԵՐԼՈՒԾՈՒԹՅՈՒՆ
(ամփոփ նկարագրություն)**

Միջնադարի մեծանուն հեղինակ է Գրիգոր Տաթևացին, որից մեզ է հասել մատենագրական հարուստ ժառանգություն: 2002 թ. սկսած հրատարակված են հեղինակի մի շարք աշխատություններ և հատկապես նրա նշանավոր «Գիրք հարցմանց»-ի աշխարհաբար թարգմանությունը, այլև տարբեր բնույթի և ծավալի աշխատանքներ՝ նվիրված միջնադարյան քերականին, առակախոսին, բժշկագետին, մատենագետին, բազմաթիվ նոր բառերի հեղինակին, հանրագիտակ գիտնականին են Հայոց եկեղեցու մեծ սպասավորին:

Այդ աշխատություններից յուրաքանչյուրը նրա գրական ժառանգության այս կամ այն ոլորտի ուսումնասիրություն է. «Պատմական քերականության հարցեր. Գրիգոր Տաթևացի», «Միջնադարյան առակներ և զրույցներ», «Միջնադարյան հայ վարդապետներ, Գրիգոր Տաթևացի, Ներբողյան Հովհան Որոտնեցուն», «Գրիգոր Տաթևացի, Թևավոր խոսքեր և ասույթներ», «Նորահայտ բառեր 14-15-րդ դարերի մատենագրության մեջ, (Գրիգոր Տաթևացի)», «Գրիգոր Տաթևացու բժշկագիտական հայացքները», «Գրիգոր Տաթևացու «Գիրք հարցմանց»-ի նորակազմ բառերի քննություն», «Գրիգոր Տաթևացի, «Գիրք հարցմանց», Համաբարբառ: «Գրիգոր Տաթևացու «Գիրք հարցմանց» (աշխարհաբար թարգմանություն):

Ստորև ներկայացնում ենք այդ աշխատությունների մատենագիտական նկարագրությունը:

1. *Պատմական քերականության հարցեր. Գրիգոր Տաթևացի* (Ե., 2002):

Տիտղոսաթերթ – Ս. Ս. Գրիգորյան, Պատմական քերականության հարցեր, Գրիգոր Տաթևացի (14-15-րդ դդ.), ՀՀ ԳԱԱ «Գիտություն», հրատ., Ե., 2002, 192 էջ:

Բովանդակություն. Գրքում ներկայացվում են Տաթևացու կյանքը և գործունեությունը, գրական ժառանգությունը, քերականական հայացքները՝ համեմատությամբ միջնադարյան մյուս քերականների աշխատությունների, ըստ առանձին գլուխների: Գլ. 1. Գրիգոր Տաթևացու կյանքը և գործունեությունը. Գրիգոր Տաթևացին իբրև քերական. ա. Գրիգոր Տաթևացին և նրա ժամանակը. բ. Գրիգոր Տաթևացու գրական ժառանգությունը: Գլ. 2. Լեզվագիտական հարցադրումները Գրիգոր Տաթևացու աշխատություններում. ա. Արիստակեսի և Գևորգ Սկևռացու աշխատությունների մեկնությունները, բ. Ընդհանուր տեսական հարցադրումներ, գ. Գրանշաններին. շարժանշաններին և հնչյունաբանությանը վերաբերող դիտողություններ, դ. Ձևաբանությանը վերաբերող դիտողություններ, ե. Շարահյուսությանը վերաբերող դիտողություններ, գ. Դիտողություններ ոճաբանության վերաբերյալ: Գլ. 3. Բառերի մեկնությունները և ստուգաբանությունները Տաթևացու աշխատություններում. ա. Բառերի մեկնությունները, բ. Տաթևացու ստուգաբանությունները: «Գրիգոր Տաթևացին իբրև մանկավարժ» գլխում ներկայացված են Տաթևացու մանկավարժական գործունեությունը և հայացքները:

«Փոխաբերական խոսքը և առակները Տաթևացու գրական ժառանգության մեջ» և «Բառերի այլաբանական արժեքը միջնադարյան մեկնություններում» գլուխներն անդրադարձ են նրա կողմից փոխաբերական խոսքի և առակների կիրառությանը, նաև դրանց վերլուծություններին: «*Բնի՞կ, թե՞ փոխառյալ բառեր*» գլխում վերլուծվում են տեսական մոտեցումներ՝ լեզուների փոխազդեցության հարցին: «*Բառերի բացատրությունը «Երգ-երգոց»-ի միջնադարյան մեկնություններում և ձեռագիր բառարանները*» գլխում վերլուծված

են հիշյալ բնագրի միջնադարյան մեկնությունները և դրանց կապը ձեռագիր բառարանների հետ:

2. *Вопросы грамматики в трудах Григора Татеваци* (Երևան, 2016):

Տիտղոսաթերթ. ՀՀ ԳԱԱ, Հ, Աճառյանի անվան լեզվի ինստիտուտ, Սուսաննա Գրիգորյան, Քերականական հարցերը Գրիգոր Տաթևացու աշխատություններում, ՀՀ ԳԱԱ «Գիտություն», հրատ., Ե., 2016: НАН РА, Институт Языка им. Р. Ачаряна, Сусанна Григорьян, Вопросы грамматики в трудах Григора Татеваци, Ереван, Изд-во «Гитутюн» НАН РА, 2016.

Բովանդակություն. Գիրքը 2002 թ. հրատարակված «Պատմական քերականության հարցեր, Գրիգոր Տաթևացի (14-15-րդ դդ.)», հրատարակության հիմնական մասի՝ Գրիգոր Տաթևացու քերականական հայացքների ռուսերեն թարգմանության հրատարակությունն է՝ ռուսալեզու լսարանին ներկայացնելու համար:

3. *Միջնադարյան առակներ և զրույցներ* (Ե., 2006):

Տիտղոսաթերթ. Ս. Մ. Գրիգորյան, Միջնադարյան առակներ և զրույցներ, Ե., «Տիգրան Մեծ» հրատ., 2006:

Բովանդակություն. Առակներ ունի նաև Տաթևացին, որոնք յուրովի համալրում են միջնադարյան առակագրության էջերը:

4. *Միջնադարյան հայ վարդապետներ, Գրիգոր Տաթևացի, Ներբողյան Հովհան Որոտնեցուն* (Ե., 2007):

Տիտղոսաթերթ. Միջնադարյան հայ վարդապետներ, Գրիգոր Տաթևացի, Ներբողյան Հովհան Որոտնեցուն, Ե., «Տիգրան Մեծ» հրատ., 2007:

Բովանդակություն. Ներբողյանը ձոն է Հովհան Որոտնեցուն՝ միջնադարյան մեծ վարդապետին և Տաթևացու ուսուցչին: Գրվել է վերջինիս հուղարկավորության օրերին. Որոտնեցու վախճանվել է 1346 (կամ՝ 1388) թ., սա նաև այդ երկը գրելու տարեթիվն է: Այն հրատարակվել է նրա «Գիրք քարգութեան» (Ամարան հատոր) (Կ. Պոլիս, 1741 թ.) երկի հետ: Այն. ըստ էության, նրա միակ գեղար-

վեստական երկն է, որ նորություն է միջնադարյան գեղարվեստական գրականության մեջ:

5. *Թևավոր խոսքեր և ասույթներ* (Ե., 2009):

Տիտղոսաթերթ. Գրիգոր Տաթևացի, Թևավոր խոսքեր և ասույթներ, «Տիգրան Մեծ» հրատ., Ե., 2009:

Բովանդակություն. Գրիգոր Տաթևացու գրական ժառանգության մեջ մեծ թիվ են կազմում թևավոր խոսքերը և ասույթները՝ հիմնականում ձևավորված հեղինակի կողմից այս կամ այն հարցադրումն ամփոփելուց հետո, որոնք հիմնականում այսօր ևս ընկալելի են («ամենայն ջուր ոչ առնէ զպտուղ», «ոմանք են որպէս մոխիր, որ շուտով առնուն, բայց շուտով կորուսանեն» և այլն):

6. *Նորահայտ բառեր 14-15-րդ դարերի մատենագրության մեջ* (Ե., 2009):

Տիտղոսաթերթ. Ս.Մ.Գրիգորյան, Նորահայտ բառեր 14-15-րդ դարերի մատենագրության մեջ (Գրիգոր Տաթևացի) Ե., «Տիգրան Մեծ» հրատ., 2009:

Բովանդակություն. Առանձնացված նորահայտ բառերը վկայված չեն «Նոր հայկազեան բառարանում», մասամբ նշվում են գրաբարի այլ բառարաններում՝ առանց գործածության առաջին աղբյուրի նշման, ուստի դրանք ևս բերվել են աշխատության մեջ (համապատասխան հղումներով)¹:

7. *Համաբարբառ Գրիգոր Տաթևացու «Գիրք հարցմանց»-ի* (հհ. 1-4, Ե., 2011-2013):

Տիտղոսաթերթ. Գրիգոր Տաթևացի, «Գիրք հարցմանց», համաբարբառ, կազմեց՝ Բ. Գ. Ս. Գրիգորյան, հհ. Ա.-Դ, «Տիգրան Մեծ» հրատ., Ե., 2011-2013:

Բովանդակություն. Բառերը բերվում են բնագրային վկայություններով, և այն փաստորեն կարող է փոխարինել բնագրին, ուստի օրինակները ավելի ընդարձակ են, գրեթե առանց կրճատումների:

¹ Տաթևացու տպագիր երկերի բառապաշարի նորաբանություններին անդրադարձել է նաև Տիգրան սրկ. Գափոյանը՝ «Գրիգոր Տաթևացու նորակազմությունները» աշխատության մեջ: Տե՛ս «Տաթև» ուսանողական տարեգիրք Էջմիածնի հոգևոր ձեմարանի. Ա տարի (1996-1997), Ս. Էջմիածին, 1998, էջ 77-114 (ծանոթ. խմբ.):

Համաբարբառի կազմումից պարզվեց, որ այդ գրքի բառապաշարից 400 բառ վկայված չէ «Նոր հայկազյան բառարանում», որն էլ առանձին քննված է կազմողի «Գրիգոր Տաթևացու «Գիրք հարցմանց»-ի նորակազմ բառերի քննություն» աշխատության մեջ (Ե., 2014 թ.):

8. *Գրիգոր Տաթևացու «Գիրք հարցմանց»-ի նորակազմ բառերի քննություն* (Ե., 2014):

Տիտղոսաթերթ. Ս. Գրիգորյան, Գրիգոր Տաթևացու «Գիրք հարցմանց»-ի նորակազմ բառերի քննություն, Ե., ՀՀ ԳԱԱ «Գիտություն» հրատ., 2014:

Բովանդակություն. «Գիրք հարցմանց»-ի բառապաշարի այն միավորները, որոնք տեղ չեն գտել «Նոր հայկազյան բառարանում», պայմանականորեն անվանվել են նորակազմ բառեր, որոնք էլ բերվել են երկու մասով՝ նախկինում վկայված և բառարաններից դուրս մնացած:

9. *Գրիգոր Տաթևացու բժշկագիտական հայացքները* (Ե., 2015):

Տիտղոսաթերթ. Ս. Գրիգորյան, Գրիգոր Տաթևացու բժշկագիտական հայացքները, Ե., «Տիգրան Մեծ» հրատ., 2015:

Բովանդակություն. Տաթևացու «Գիրք հարցմանց»-ի բժշկագիտական նյութը՝ հարցադրումները և վերլուծությունները, մի քանի տասնյակ էջերից անցնում են, և այդ նյութը միջնադարյան հեղինակների տվյալների հետ համեմատելու դեպքում կարելի է խոսել Տաթևացու բժշկագիտական հայացքների մասին:

10. *Գիրք հարցմանց, աշխարհաբար թարգմանություն* (Ե., 2020):

Տիտղոսաթերթ. ՀՀ ԳԱԱ Հ. Աճառյանի անվան լեզվի ինստիտուտ, Գրիգոր Տաթևացի, Գիրք հարցմանց, թարգմ. Ս. Գրիգորյանի, Ե., «Տիգրան Մեծ» հրատ., 2020:

Բովանդակություն. «Գիրք հարցմանց»-ը Ս. Գրքի համակողմանի մեկնությունն է, որ 1729 թ. տպագրվեց Կ. Պոլսում, ավելի ուշ՝ լույս է տեսնում աշխարհաբար թարգմանությամբ: Ընդգրկում է Աստվածաշնչի հայտնի մեկնությունները, վերլուծում դավանաբա-

նական վեճերը, նրանց դրդապատճառները, հիմնավորում Հայոց եկեղեցու ճշմարիտ ընթացքը:

Կ. Պոլսի հրատարակության մեջ բերվում է նրա աշխատությունների ցանկը (մեկուկես տասնյակից ավելի. տե՛ս իր տեղում):

Մինչ «Գիրք հարցմանց»-ի այս թարգմանությունը գործածվում էր գրաբարը, որ ոչ բոլորին էր մատչելի, այլև հանված էր մեկ ամբողջական գլուխ Կ. Պոլսի հրատարակությունից: Այս թարգմանության մեջ վերականգնվել է «Ընդդեմ տաճկաց» գլուխը:

Կազմեց՝ Բ. Գ. Թ. Ս. Ս. Գրիգորյան